03

ได้รับบทความ : 28/04/2566 | แก้ไขบทความ : 19/07/2566 | ตอบรับบทความ : 09/08/2566
Received : 28/04/2023 | Revised : 19/07/2023 | Accepted : 09/08/2023

ภาพจักรวาลตามวรรณกรรมไตรภูมิบนตู้พระไตรปิฎกสมัยอยุธยาสู่การสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ

Portrayal of Cosmos based on Traibhumi Literature on the Tripitaka Cabinets from Ayutthaya Period to the Creation of 3D Lacquer Work Painting

นฤทธิ์ วัฒนภู[1]
Narit Vadhanabhu[1]

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำโรงเรียนสาธิต “พิบูลบำเพ็ญ” คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา (อีเมล์: narit@buu.ac.th)

[1] Assistant Professor Dr., Piboonbumpen Demonstration School, Burapha University. (E-mail : narit@buu.ac.th)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาพจักรวาลตามเนื้อเรื่องในวรรณกรรมไตรภูมิบนตู้พระไตรปิฎกสมัยอยุธยา ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา 2) สร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติจากภาพจักรวาล และ 3) วิเคราะห์ผลงานที่ได้จากการสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ (Creative Research) โดยศึกษาภาพจักรวาลบนตู้พระไตรปิฎก จากนั้นนำภาพจักรวาลมาเป็นแรงบันดาลใจและต้นแบบในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยใช้เทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ และวิเคราะห์ผลงานสำเร็จในประเด็นต่าง ๆ ผลการวิจัยพบว่า

ภาพจักรวาลที่ปรากฏบนตู้พระไตรปิฎก เป็นภาพที่ใช้เทคนิคลายรดน้ำ มีองค์ประกอบและรายละเอียดสอดคล้องกับเนื้อเรื่องในวรรณกรรมไตรภูมิ แต่คัดเลือกรายละเอียดบางส่วนมาออกแบบภาพ เพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ในการประดับตู้เท่านั้น

การสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ โดยใช้ภาพจักรวาลที่ศึกษามาเป็นต้นแบบ มีกระบวนการ 3 ส่วนหลัก ได้แก่ กระบวนการลายรดน้ำ กระบวนการวาดเส้นด้วยเครื่องมือปลายแหลม และกระบวนการเคลือบอิพ็อกซีเรซิ่น โดยใช้วัสดุที่สำคัญ 2 ส่วน คือ แผ่นทองคำเปลวแท้ จำนวน 1,094 แผ่น และอิพ็อกซีเรซิ่น สูตร 2 : 1 (A = 2 และ B = 1) จำนวน 9 กิโลกรัม ในการสร้างสรรค์ภาพและเคลือบผิว จำนวน 15 ชั้น (Layer)

ผลงานสำเร็จเป็นภาพจักรวาลที่ใช้เทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ มีขนาด 101 X 70 เซนติเมตร เป็นภาพที่แสดงถึงระยะ มิติ มุมมองมากกว่า มีความคงทนต่อการสัมผัส แต่มีข้อจำกัดด้านน้ำหนักของผลงาน ระยะเวลาการสร้างสรรค์ และพื้นผิวที่เป็นเงาสะท้อน

คำสำคัญ : ภาพจักรวาล, ไตรภูมิ, ตู้พระไตรปิฎกสมัยอยุธยา, ลายรดน้ำแบบสามมิติ

Abstract

This article aims 1) to examine picture of cosmos based on Traibhumi literature on the Tripitaka cabinets from Ayutthaya period housed in Chao Sam Phraya National Museum, 2) to create a 3D lacquer work painting of cosmos, and 3) to analyze the created painting. This is a creative research beginning with examining the pictures of cosmos on the Tripitaka cabinets; then, the pictures are used as the model for 3D lacquer work painting. Finally, the finished work is analyzed in different aspects and the findings are as follows.

The pictures of cosmos on the Tripitaka cabinets were made by employing lacquer work technique. The composition and details of the pictures agree with the story of the Traibhumi literature, but only some parts of the story are taken to create the pictures on the cabinet doors.

The procedure of 3D lacquer work painting creation consists of 3 main processes: lacquer work production, patterning by using pointed tools, and epoxy coating. For the coating process, two materials are required: 1,094 gold leaves and 9 kg. of epoxy resin (with a ratio of 2:1; A = 2 and B = 1) for 15 layers of coating.

The finished work, which is the output of 3D lacquer work technique, displays a picture of cosmos sized 101 X 70 cm. It displays better perspective and dimension and it is touching resistant. However, there are some disadvantages including being weightier, taking longer time to produce, and reflecting incident light.

Keywords : Cosmos, Traibhumi, Tripitaka cabinets from Ayutthaya period, 3D lacquer work painting

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

ตู้พระไตรปิฎกสมัยอยุธยาหลังหนึ่ง เลขที่ 508/2543 (เลขเดิม 1) ถูกจัดเก็บภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะที่เรียกว่า ตู้ขาหมู คือ ขาตู้ทั้งสี่เป็นแท่งไม้สี่เหลี่ยม ตกแต่งโครงสร้างด้วยวิธีการแกะสลักไม้ ลงรักปิดทองและประดับกระจก ส่วนบานตู้ทั้งสี่ด้านประดับด้วยเทคนิคลายรดน้ำ โดยเฉพาะภาพลายรดน้ำที่บานประตูทั้งสองของตู้ เป็นภาพที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีลักษณะเป็นภาพเชิงสัญลักษณ์ ที่มีองค์ประกอบเกี่ยวข้องกับจักรวาลตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับเนื้อเรื่องในวรรณกรรมไตรภูมิ หรือที่เรียกกันว่า ไตรภูมิพระร่วง หรือเตภูมิกถา ซึ่งมีบันทึกว่าแต่งขึ้นในสมัยสุโขทัย โดยพระมหาธรรมราชาลิไท (เสถียรโกเศศ, 2544, น. 3) วรรณกรรมไตรภูมิมีเนื้อหาโดยสังเขปที่กล่าวถึงภพภูมิใหญ่ ๆ 3 ภูมิ ได้แก่ 1. กามภูมิ 2. รูปภูมิ และ 3. อรูปภูมิ และในภูมิใหญ่ทั้งสามถูกแบ่งย่อยอีก คือ 1. กามภูมิ เป็นแดนที่ยังเกี่ยวข้องกับกามคุณ ประกอบด้วย นรก เปรต อสูรกาย สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ และสวรรค์ทั้ง 6 ชั้น คือ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานนรดี และปรนิมมิตตวัตสวัสตี 2. รูปภูมิ เป็นแดนของพรหมที่มีรูป มีทั้งสิ้น 16 ชั้น เรียกพรหมเหล่านี้ว่า โสฬสพรหม แบ่งตามกำลังฌานตั้งแต่ฌาน 1 – 4 ประกอบด้วย ปฐมฌาณภูมิ แดนสำหรับผู้ที่สำเร็จฌาน 1 ได้แก่ พรหมปาริสัชชา พรหมปุโรหิตา และมหาพรหมา ทุติยฌานภูมิ แดนสำหรับผู้ที่สำเร็จฌาน 2 ได้แก่ ปริตรตาภา อัปปมาณาภา และอาภัสรา ตติยฌานภูมิ แดนสำหรับผู้ที่สำเร็จฌาน 3 ได้แก่ ปริตตสุภา อัปปมาณสุภา สุภกิณหา จตุตถฌานภูมิ แดนสำหรับผู้ที่สำเร็จฌาณ 4 ได้แก่ เวหัปผลา อสัญญีสัตตา อวิหา อตัปปา สุทัสสา สุทัสสี อกนิษฐา และ 3. อรูปภูมิ เป็นแดนของพรหมที่ไม่มีรูป มี 4 ชั้น แบ่งตามอำนาจของฌาน 4 ลักษณะ ได้แก่ อากาสานัญจายตนะ เป็นแดนสำหรับผู้สำเร็จอากาสานัญจายตนฌาน วิญญานัญจายตนะ เป็นแดนสำหรับผู้สำเร็จวิญญาณัญจายตนฌาน อากิญจัญญายตนะ เป็นแดนสำหรับผู้สำเร็จอากิญจัญญายตนฌาน และเนวสัญญานาสัญญายตนะ เป็นแดนสำหรับผู้ที่สำเร็จเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน (สมชาติ มณีโชติ, 2529) รวมทั้งสิ้น 31 ภูมิย่อย แต่เรียกว่า ไตรภูมิ หรือภูมิสาม

เนื้อหาและรายละเอียดในวรรณกรรมไตรภูมิ เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมหลายแขนง ตัวอย่างเช่น ภาพจิตรกรรมแบบเขียนสีที่ประดับบนฝาผนังด้านหลังของพระพุทธรูปประธาน ภายในพระอุโบสถตามวัดหลายแหล่ง สมุดภาพไตรภูมิสมัยต่าง ๆ หรือผลงานด้านประติมากรรมและสถาปัตยกรรมที่แสดงรูปแบบที่สื่อถึงคติสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของจักรวาล (โชติ กัลยาณมิตร, 2548) รวมถึงภาพจักรวาลบนตู้พระไตรปิฎกในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา หลังนี้ด้วย

จากการตรวจสอบตู้พระไตรปิฎกที่ประดับด้วยเทคนิคลายรดน้ำหลายแหล่ง ทำให้ทราบในเบื้องต้นว่า ภาพจักรวาลที่ประดับบนตู้พระไตรปิฎกหลังนี้ มีลักษณะที่ไม่เหมือนกับลวดลายหรือภาพเล่าเรื่องบนตู้พระไตรปิฎกอื่น ๆ ถือว่าอาจมีเพียงตู้หลังนี้เท่านั้นที่เป็นภาพลักษณะดังกล่าว แต่รายละเอียดของภาพจักรวาลบนตู้หลังนี้ มีลวดลายทองและตัวภาพบางส่วนที่ลบเลือนและชำรุด จนไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นภาพใด ลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นกับผลงานศิลปะลายรดน้ำในแหล่งอื่นด้วย ซึ่งเป็นข้อจำกัดของผลงานลักษณะนี้ เพราะหากมีการเคลื่อนย้ายหรือสัมผัสโดยตรงกับผลงาน จะส่งผลให้ภาพลายทองเกิดความชำรุดเสียหายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เป็นผลมาจากกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะลายรดน้ำ ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ คือ การเขียนน้ำยาหรดาล เพื่อป้องกันไม่ให้แผ่นทองคำเปลวติดในส่วนที่ไม่ต้องการ จากนั้นจึงลงรักและปิดประดับด้วยแผ่นทองคำเปลวแท้ สุดท้ายจึงนำผลงานไปรดด้วยน้ำสะอาด เมื่อน้ำยาหรดาลที่เขียนกันไว้ถูกน้ำจะค่อย ๆ ละลายและหลุดออก จึงปรากฏภาพลายทองในส่วนที่เว้นน้ำยาหรดาลไว้ ผลงานที่ผ่านกระบวนการลักษณะนี้ จึงถูกกำหนดชื่อเรียกว่า ลายรดน้ำ (กรมศิลปากร, 2545) ซึ่งความบอบบางของแผ่นทองคำเปลวแท้ และไม่มีการเคลือบผิวเพื่อป้องกันภาพลายทองไว้ จึงทำให้ผลงานชำรุดและลบเลือนเมื่อถูกสัมผัสบ่อยครั้ง

ในปี พ.ศ. 2564 ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การศึกษาอิพ็อกซีเรซิ่นร่วมกับการวาดเส้นด้วยเครื่องมือปลายแหลม สำหรับการสร้างสรรค์ศิลปะลายรดน้ำแบบสามมิติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างมิติ มุมมอง ให้เกิดขึ้นกับภาพลายรดน้ำ รวมทั้งเพื่อปกป้องลวดลายให้มีความคงทนต่อการสัมผัส ซึ่งผลการศึกษาทดลองเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ โดยใช้วัสดุสมัยใหม่ที่เรียกว่า อิพ็อกซีเรซิ่น ในการสร้างชั้น (Layer) ด้วยการเคลือบพื้นผิวของภาพลายทอง ร่วมกับการวาดเส้นด้วยเครื่องมือปลายแหลมบนผิวทองคำเปลว เพื่อสร้างน้ำหนักให้เกิดแสงและเงา ส่งผลให้ภาพลายรดน้ำมีลักษณะเป็นภาพ 3 มิติ แสดงออกถึงระยะการทับซ้อนของตัวภาพอย่างชัดเจน และช่วยปกป้องผลงานให้มีความคงทนต่อการขูดขีด

จากความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น รวมถึงในปัจจุบันตู้พระไตรปิฎกหลังนี้ถูกจัดเก็บเข้าคลังของพิพิธภัณฑ์ และไม่มีกำหนดนำออกมาจัดแสดงอีก แต่ภาพที่ปรากฏบนบานประตูของตู้หลังนี้ มีลักษณะที่น่าสนใจทางด้านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายสัณฐานของจักรวาลตามคติทางพระพุทธศาสนา รวมถึงลักษณะการจัดวางองค์ประกอบของภาพที่มีความแตกต่างจากภาพลายทองบนตู้พระไตรปิฎกอื่น ๆ อีกทั้งการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะไทย ประเภทลายรดน้ำ ที่ผ่านมามีเพียงการปรับเปลี่ยนรูปแบบภาพหรือลวดลาย แต่ยังคงมีลักษณะเป็นงานสองมิติ และยังคงมีความบอบบาง ชำรุดเสียหายเมื่อมีการสัมผัสผลงานบ่อยครั้ง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำภาพจักรวาลบนตู้พระไตรปิฎกหลังนี้ มาเป็นต้นแบบ และแรงบันดาลใจเพื่อสร้างสรรค์ผลงานให้มีลักษณะเป็นภาพลายรดน้ำแบบสามมิติ เพื่อประโยชน์ต่อ

การเผยแพร่เทคนิควิธีการที่ผู้วิจัยคิดค้นขึ้น รวมทั้งส่งผลให้ผลงานลายรดน้ำของไทยมีความร่วมสมัยและดงทนถาวรมากกว่าลายรดน้ำแบบทั่วไป เป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยให้ผลงานศิลปะไทยได้พัฒนาอย่างหลากหลายยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาพจักรวาลตามเนื้อเรื่องในวรรณกรรมไตรภูมิบนตู้พระไตรปิฎกสมัยอยุธยา ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติจากภาพจักรวาล
3. เพื่อวิเคราะห์ผลงานที่ได้จากการสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภาพจักรวาล หมายถึง ภาพเล่าเรื่องที่มีองค์ประกอบเกี่ยวกับภูมิต่าง ๆ ตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏเป็นเนื้อเรื่องอยู่ในวรรณกรรมไตรภูมิพระร่วง

ตู้พระไตรปิฎกสมัยอยุธยา หมายถึง ตู้ลายรดน้ำที่จัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เลขที่ 508/2543 (เลขเดิม 1) มีลักษณะเป็นตู้ขาหมู บานประตูของตู้เขียนภาพด้วยเทคนิคลายรดน้ำเป็นภาพจักรวาลตามวรรณกรรมไตรภูมิ โดยภาพจักรวาลดังกล่าวเป็นภาพที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้

ลายรดน้ำแบบสามมิติ หมายถึง ผลงานลายรดน้ำที่นำอิพ็อกซีเรซิ่นมาสร้างชั้น (Layer) และวาดเส้นด้วยเครื่องมือปลายแหลมบนตัวภาพและลวดลาย ทำให้ภาพและลวดลายเกิดมิติแสดงระยะใกล้ กลาง ไกลและมีมุมมองที่เห็นการทับซ้อนของภาพแต่ละชั้น (Layer)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาภาพจักรวาลที่ประดับบนตู้พระไตรปิฎก สมัยอยุธยา ซึ่งจัดเก็บภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้วยวิธีการบันทึกภาพนิ่งเพื่อป้องกันการสัมผัสกับศิลปวัตถุโดยตรง
2. ศึกษาองค์ประกอบและรายละเอียดแต่ละส่วนของภาพโดยเชื่อมโยงกับเนื้อเรื่องในวรรณกรรมไตรภูมิพระร่วง เพื่อเพิ่มเติมรายละเอียดที่ลบเลือนหรือสูญหายให้เป็นภาพจักรวาลที่สามารถนำมาสร้างสรรค์ผลงานได้ตรงตามวัตถุประสงค์
3. ร่างภาพลายเส้นเพื่อเป็นต้นแบบให้เหมาะสมกับการสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ โดยตรวจสอบรายละเอียดกับภาพจักรวาลบนตู้พระไตรปิฎก เพื่อให้ผลงานสื่อถึงภาพจักรวาลที่นำมาเป็นแรงบันดาลใจ

4. สร้างสรรค์ผลงานตามภาพลายเส้นต้นแบบที่ได้ร่างไว้ ด้วยกระบวนการลายรดน้ำแบบสามมิติ

5. วิเคราะห์ผลงานสำเร็จที่ผ่านกระบวนการตามเทคนิคของลายรดน้ำแบบสามมิติในประเด็นต่าง ๆ

6. วิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงานการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ผู้วิจัยอธิบายผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาภาพจักรวาลตามเนื้อเรื่องในวรรณกรรมไตรภูมิบนตู้พระไตรปิฎกสมัยอยุธยาในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

ตู้พระไตรปิฎกที่ปรากฏภาพจักรวาล เป็นตู้พระไตรปิฎกสมัยอยุธยา ปัจจุบันอยู่ในความดูแลรักษาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีรูปลักษณะและรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ลักษณะทางกายภาพของตู้พระไตรปิฎก

ภาพที่ 1 สภาพของตู้พระไตรปิฎก เลขที่ 508/2543 (เลขเดิม 1)
ที่ปรากฏภาพจักรวาลบนบานประตู

ตู้พระไตรปิฎกหลังนี้ เลขที่ 508/2543 (เลขเดิม 1) ประดับลวดลายด้วย 2 เทคนิค ได้แก่ โครงสร้างตู้ทั้งหลังเป็นไม้ ใช้วิธีการแกะสลัก ลงรักปิดทอง ประดับกระจก ส่วนภาพลายทองบนบานประตูและฝาผนังเป็นลายรดน้ำ ตู้หลังนี้เป็นผลงานในสมัยอยุธยา ช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 – 24 ขนาดโดยรวม คือ ความกว้าง 83 เซนติเมตร ความยาว 123 เซนติเมตร และความสูง 198 เซนติเมตร เรียกตู้แบบนี้ว่า ตู้ขาหมู ส่วนที่เป็นงานลายรดน้ำ ประกอบด้วยบานประตูทั้งสองบานเขียนเป็นภาพจักรวาล ซึ่งเป็นภาพต้นแบบในงานวิจัยครั้งนี้ ส่วนด้านข้างทั้งสองตกแต่งเป็นภาพทิวทัศน์คล้ายทวีปที่กำเนิดของมนุษย์ 2 ทวีป แต่ด้านหนึ่งลวดลายเลือนราง แต่สันนิษฐานว่าอาจเป็นภาพทวีปอีก 2 ทวีป ส่วนพื้นที่ของบานปิดด้านหลังเขียนเป็นภาพทวารบาลในท่ายืนเหยียบสิงห์ 2 องค์ (ณัฏฐภัทร จันทวิช, 2549)

สภาพในปัจจุบันของตู้พระไตรปิฎกหลังนี้ ค่อนข้างชำรุดและภาพลายรดน้ำมีสภาพลบเลือนหลายส่วน โดยเฉพาะบานประตูของตู้ที่ผู้วิจัยนำมาเป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์ผลงาน เช่น บริเวณด้านซ้ายมือที่เป็นภาพยอดเขา หรือรายละเอียดภาพภายในรูปวงกลมขนาดเล็กบนบานประตูด้านซ้าย หรือบานประตูด้านขวามือที่เป็นรอยดำเกินพื้นที่ค่อนข้างกว้าง ฯลฯ

- **รูปแบบของภาพจักรวาลบนบานประตูตู้พระไตรปิฎก**

ภาพที่ 2 ภาพจักรวาลบนบานประตูตู้พระไตรปิฎก

ภาพจักรวาลบนบานประตูของตู้พระไตรปิฎกหลังนี้ แบ่งออกเป็น 2 บาน คือ ด้านซ้าย และด้านขวา ประตูตู้ทั้งสองบานใช้กรอบนอกร่วมกัน เนื่องจากมีเนื้อหาที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งหมดบริเวณกึ่งกลางเป็นตำแหน่งการจัดวางภาพหลักที่สำคัญ คือ ภาพเขาพระสุเมรุ ที่มีขนาดความสูงใหญ่กว่าภูเขาที่แวดล้อม บนยอดเขาทุกภาพปรากฏภาพปราสาทภายในมีภาพบุคคลประทับนั่งอยู่ด้วย โดยเฉพาะเขาพระสุเมรุที่อยู่กึ่งกลาง แสดงภาพสิ่งก่อสร้างที่มีรายละเอียดอย่างวิจิตร สลับซับซ้อนกว่าภูเขาอื่น ประกอบด้วย ภาพปราสาทองค์ใหญ่ที่ภายในมีภาพบุคคลประทับอยู่ ทางด้านขวามีภาพพระเจดีย์และภาพปราสาทอีกองค์หนึ่ง ส่วนอีกด้านเป็นภาพต้นไม้ 1 ต้น มีรายละเอียดที่ค่อนข้างเลือนราง ส่วนฐานรองรับสิ่งก่อสร้างทั้งหมดบนยอดเขาพระสุเมรุ มีลักษณะเป็นโขดหินและมีภาพช้าง 3 เศียรรองรับอยู่ จึงสามารถอนุมานได้ว่า บริเวณยอดเขาพระสุเมรุ เป็นสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เนื่องจากปรากฏภาพพระอินทร์ประทับภายในปราสาทเหนือช้างเอราวัณ และมีพระเจดีย์จุฬามณี รวมทั้งต้นปาริชาต ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้อยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ โดยเชื่อมโยงสอดคล้องกับเนื้อเรื่องในวรรณกรรมไตรภูมิ

ส่วนพื้นที่ด้านข้างทั้งด้านซ้ายและขวา มีภาพสิ่งก่อสร้างรูปแบบต่าง ๆ เช่น ปราสาทใหญ่น้อยที่มีขนาดต่างกัน สื่อความถึงวิมานของเหล่าเทวดาแต่ละชั้น ระหว่างพื้นที่ว่างของหมู่ปราสาทแทรกด้วยภาพเทวดา นางฟ้าที่แสดงท่าเหาะ พร้อมช่อดอกไม้ พิจารณาได้ว่า ภาพเหล่าเทพยดาที่ปรากฏอยู่ทั้งสองด้านของบานประตู ล้วนหันหน้าเข้าหาเขาพระสุเมรุที่อยู่กึ่งกลางของพื้นที่ แสดงถึงภาพเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อความถึงการกระทำพุทธบูชาต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่แทนด้วยภาพพระเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนด้านล่างที่ติดกับภูเขาชั้นนอกสุด ปรากฏภาพปราสาทและภาพบุคคลที่แสดงท่าทางต่าง ๆ ภาพดังกล่าวปรากฏได้ชัดเจนเฉพาะบานประตูด้านซ้าย ส่วนตำแหน่งเดียวกันของบานประตูด้านขวา มีสภาพค่อนข้างลบเลือน แต่ร่องรอยที่ยังหลงเหลืออยู่ รวมทั้งขอบเขตของพื้นที่พอจะอนุมานได้ว่า ภาพที่ลบเลือนไปน่าจะมีความสัมพันธ์กับภาพของบานประตูอีกด้านหนึ่ง แต่รายละเอียดปลีกย่อยอาจมีความแตกต่างกัน ในส่วนนี้ผู้วิจัยทำการเทียบเคียงกับภาพไตรภูมิจากแหล่งอื่นและเพิ่มเติมให้มีความครบถ้วนเหมาะสมกับพื้นที่และสัมพันธ์กับเนื้อความที่ปรากฏในวรรณกรรมไตรภูมิ

ส่วนพื้นที่ตอนล่างของบานประตูทั้งสอง ถูกแบ่งแยกภาพด้วยเส้นฟันปลาที่เรียกว่า เส้นสินเทา เป็นการใช้เส้นสินเทาเพื่อแบ่งแยกเนื้อหา เรื่องราว หรือแบ่งฉากของภาพ โดยปรากฏเป็นช่องว่างระหว่างเส้นสินเทาเป็น 2 ช่อง คือ ช่องว่างกึ่งกลางที่มีขนาดเล็ก อยู่บริเวณตอนล่างของภาพเขาพระสุเมรุ เป็นภาพสิ่งก่อสร้างและบรรยากาศธรรมชาติ ส่วนบนของขอบเส้นสินเทาถูกบดบังด้วยอุปกรณ์ปิดเปิดบานประตูของตู้ที่เป็นโลหะรูปกินรี ส่วนนี้ผู้วิจัยทำการเชื่อมโยงภาพตามแนวเส้นจนครบถ้วน โดยแสดงเป็นภาพปราสาทและมีภาพบุคคลอยู่ภายใน ส่วนพื้นที่ในกรอบเส้นสินเทาส่วนล่าง เป็นพื้นที่ที่มีขนาดกว้าง เทียบได้ 1 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งหมด

ภาพที่ปรากฏบนบานประตูด้านซ้าย เป็นแนวเส้นวงกลมที่ขดม้วนกันขนาดใหญ่ อยู่กึ่งกลางของบานประตู ภายในวงกลมเป็นภาพหัวสัตว์ 4 ชนิด ได้แก่ หัวสิงห์ หัวช้าง หัวม้า และหัวโค ด้านในสุดเป็นเส้นโค้งที่วางสลับสับหว่างกันแทนคลื่นน้ำ เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงสระอโนดาต นอกพื้นที่วงกลมจัดวางภาพสัตว์ทั้งสี่ชนิดตามลักษณะของหัวสัตว์ที่อยู่ภายในวงกลม แทรกด้วยภาพภูเขา โขดหิน พรรณไม้นานาชนิด และบรรยากาศที่มีลักษณะเป็นธรรมชาติ ส่วนพื้นที่บานประตูด้านขวา เป็นภาพที่ต่อเนื่องมาจากบานประตูด้านซ้าย มีการจัดวางภาพธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ขนาดใหญ่น้อย โขดหิน ลำธาร มีภาพบุคคลแทรกอยู่เป็นระยะ ที่สังเกตได้ชัดเจน คือ ภาพกินรีที่แสดงท่าร่ายรำ แต่ที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ รูปวงกลม 7 วง แม้จะมีขนาดที่ไม่ใหญ่มากนัก แต่มีความเด่นชัด ภายในวงกลมเขียนเป็นเส้นสายน้ำและมีดอกบัวผุดขึ้นมาจากสายน้ำ เป็นดอกบัวที่มีรูปแบบแตกต่างกันทั้งหมด รายละเอียดของภาพที่ปรากฏในส่วนล่างของบานประตู สื่อความได้ถึงพื้นที่ของป่าหิมพานต์ ที่ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาพระสุเมรุตามที่บรรยายไว้ในวรรณกรรมไตรภูมิ (พระญาลิไท, 2515)

รูปแบบของภาพจักรวาลที่กล่าวมาข้างต้น ปรากฏตัวภาพมากกว่าลวดลายประดับ โดยส่วนใหญ่จะเน้นภาพเขาพระสุเมรุที่อยู่กึ่งกลางของพื้นที่ โดยเน้นรายละเอียดที่สลับซับซ้อนและมีความเด่นชัดมากกว่าส่วนอื่น แม้แต่ภาพบุคคลที่กระจายอยู่ตามตำแหน่งต่าง ๆ บางภาพเป็นเพียงโครงร่างเท่านั้น ไม่เน้นรายละเอียดมากนัก ภาพต่าง ๆ ที่ปรากฏจึงมีขนาดเล็ก แต่เป็นภาพที่มีลักษณะเดียวกันจำนวนมาก ถูกอัดแน่นอยู่ในพื้นที่ที่จำกัด จนบางส่วนยากที่จะอนุมานได้ว่าเป็นภาพใด และบางส่วนที่ลบเลือนไป ผู้วิจัยใช้วิธีการเทียบเคียงกับภาพไตรภูมิในแหล่งอื่นและตรวจสอบกับเนื้อหาในวรรณกรรมไตรภูมิอีกต่อหนึ่ง จึงสามารถทำให้ภาพต้นแบบมีความครบถ้วนก่อนนำเข้าสู่กระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน ดังภาพลายเส้นต่อไปนี้

ภาพที่ 3 ภาพลายเส้นจักรวาลที่ใช้สำหรับการสร้างสรรค์ผลงานลายรดน้ำแบบสามมิติ

2. สร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติจากภาพจักรวาล

การสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติจากภาพจักรวาลที่ได้ทำการศึกษา ผู้วิจัยนำเทคนิคกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะลายรดน้ำแบบสามมิติมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยมีกระบวนการสร้างสรรค์ที่สามารถแบ่งออกได้ 3 ส่วนใหญ่ ได้แก่ กระบวนการศิลปะลายรดน้ำ กระบวนการวาดเส้นด้วยเครื่องมือปลายแหลม และกระบวนการเคลือบอิพ็อกซีเรซิ่น ตามรายละเอียดและภาพประกอบต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 กระบวนการศิลปะลายรดน้ำ

ผู้วิจัยนำต้นแบบภาพจักรวาลที่ทำการศึกษา และเพิ่มเติมรายละเอียดอย่างครบถ้วนทำสำเนา จำนวน 2 ชุด โดยชุดที่ 1 สำหรับทำแบบปรุลาย โดยนำกระดาษไขวางบนภาพต้นแบบใช้เข็มปลายแหลมเจาะตามเส้นขอบนอกของภาพ โดยให้กระดาษไขทะลุในลักษณะเส้นประสำหรับใช้โรยแบบบนพื้นผิว ส่วนชุดที่ 2 ทำการระบายสีให้แตกต่างกันเพื่อกำหนดชั้น (Layer) สำหรับใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ภาพแต่ละชั้น (Layer) ตามภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพที่ 4 การกำหนดชั้น (Layer) เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ภาพ

จากภาพประกอบที่ 4 ผู้วิจัยระบายสีให้แตกต่างกันในแต่ละชั้น โดยพิจารณาจากลักษณะการจัดวางและการทับซ้อนของแต่ละภาพเป็นหลัก การกระทำเช่นนี้เพื่อความสะดวกในการสร้างสรรค์ภาพแต่ละชั้น (Layer) โดยจัดเรียงลำดับสีจำนวน 15 สีเท่ากับจำนวนชั้น (Layer) ได้แก่ สีฟ้าอ่อน สีเขียวอ่อน สีฟ้าเข้ม สีเขียวเข้ม สีแดงอ่อน สีน้ำตาลอ่อน สีม่วงอ่อน สีม่วงเข้ม สีเหลือง สีส้มอ่อน สีเทา สีส้มเข้ม สีแดงเข้ม สีน้ำตาลเข้ม และขาว โดยเริ่มชั้นแรกจากสีฟ้าอ่อนและสร้างสรรค์ภาพไล่เรียงจนครบตามลำดับ

จากนั้นเตรียมน้ำยาหรดาลสำหรับการเขียนลายเส้นของภาพ รวมทั้งพื้นผิวสำหรับการสร้างสรรค์ผลงาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

- การเตรียมน้ำยาหรดาล

  ผู้วิจัยนำส่วนผสม 3 ส่วน ประกอบด้วย ผงหินหรดาล น้ำกาวกระถิน และน้ำฝักส้มป่อยใส่ลงในโกร่งบดยา ผสมให้เข้ากันสำหรับใช้เป็นน้ำยากันในส่วนที่ไม่ต้องการให้แผ่นทองคำเปลวติด

- การเตรียมพื้นผิว

  ผู้วิจัยตัดแผ่นไม้อัดเท่ากับภาพต้นแบบ ขนาด 101 X 70 เซนติเมตร เสริมโครงสร้างด้วยไม้ตีโครงเป็นกรอบทั้งสี่ด้าน จากนั้นขัดแต่งพื้นไม้ให้เรียบ และทาด้วยสีอะคริลิกสีดำเพื่อเป็นพื้นหลังของภาพ

เมื่อเตรียมน้ำยาหรดาลและพื้นผิวเรียบร้อยแล้ว นำแบบปรุลายที่เตรียมไว้ วางบนพื้นผิวให้ตรงตำแหน่ง ใช้ลูกประคบดินสอพองลูบบนแบบปรุลาย ผงดินสอพองจะร่วงลงบนพื้นผิวตามแนวเส้นประของแบบปรุลาย ช่วยให้มองเห็นแนวเส้นสำหรับการเขียนน้ำยาหรดาล

จากนั้นใช้พู่กัน ขนาด 0 พิเศษ จุ่มน้ำยาหรดาลและเขียนตามแนวเส้นจนครบตามชั้น (Layer) ต่าง ๆ (โดยพิจารณาจากภาพต้นแบบ (ภาพที่ 4) ประกอบการเขียน) ใส่รายละเอียดในภาพแต่ละส่วน ระบายพื้นหลังเพื่อป้องกันแผ่นทองคำเปลวติดในส่วนที่ไม่ต้องการ จากนั้นใช้สำลีสะอาด แต้มสีน้ำมันชนิดแห้งช้า (สีดำ) เช็ดละเลงบนภาพที่เขียนไว้จนทั่ว แล้วปิดแผ่นทองคำเปลวแท้ตามพื้นที่ที่ละเลงสีน้ำมันไว้ ลูบด้วยนิ้วมือเพื่อประสานให้ทองคำเปลวแต่ละแผ่นแนบติดกับพื้นผิว จากนั้นนำชิ้นงานไปรดด้วยน้ำสะอาด เมื่อน้ำยาหรดาลสัมผัสกับน้ำจะพองตัวและละลายหลุดออก หลงเหลือเฉพาะส่วนที่ไม่ได้เขียนน้ำยาหรดาลไว้เท่านั้น ปล่อยชิ้นงานให้แห้งสนิทก่อนนำเข้าสู่กระบวนการขั้นต่อไป

ภาพที่ 5 ขั้นตอนการเขียนน้ำยาหรดาล

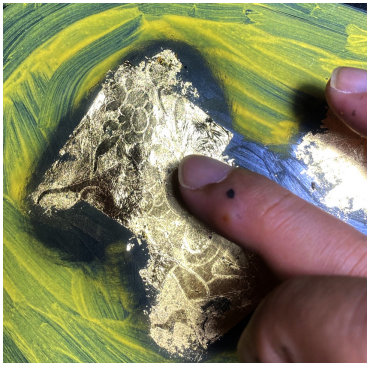

ภาพที่ 6 ขั้นตอนการปิดทอง

ส่วนที่ 2 กระบวนการวาดเส้นด้วยเครื่องมือปลายแหลม

เมื่อชิ้นงานแห้งสนิทใช้เครื่องมือปลายแหลม แรเงาบนภาพแต่ละส่วนเป็นเส้นลักษณะต่าง ๆ เช่น เส้นตรง เส้นทแยง เส้นสานกันไปมา เส้นขดวน เพื่อสร้างน้ำหนักและแสงเงาให้เกิดขึ้นกับภาพ เป็นการลดความสว่างของทองคำเปลวในส่วนที่เป็นเงาในระดับต่าง ๆ จนครบทั้งหมด

ภาพที่ 7 กระบวนการวาดเส้นด้วยเครื่องมือปลายแหลม

ส่วนที่ 3 กระบวนการเคลือบอิพ็อกซีเรซิ่น

นำชิ้นงานจัดวางในตำแหน่งที่เหมาะสม เป็นพื้นระนาบที่ได้ระดับเสมอกัน และปราศจากฝุ่นละออง นำกระดาษกาวกั้นขอบภาพโดยรอบให้สูงเกินจากระดับพื้นผิวประมาณ 2 มิลลิเมตร เพื่อป้องกันอิพ็อกซีเรซิ่นไหลออกนอกชิ้นงาน จากนั้นผสมอิพ็อกซีเรซิ่น โดยใช้สูตร 2 : 1 คือ ส่วน A = 2 ส่วน และส่วน B = 1 ส่วน จากขนาดของชิ้นงานนี้ ผู้วิจัยใช้อิพ็อกซีเรซิ่นในการเคลือบแต่ละชั้น (Layer) ปริมาณเท่ากับ ส่วน A = 800 กรัม และส่วน B = 400 กรัม โดยนำอิพ็อกซีเรซิ่นทั้งสองส่วนผสมให้เข้ากันในแก้วพลาสติก จากนั้นเทอิพ็อกซีเรซิ่นทั้งหมดลงบนชิ้นงาน ใช้เกียงพลาสติกเกลี่ยอิพ็อกซีเรซิ่นให้ไหลเคลือบพื้นผิวจนทั่ว ใช้หัวพ่นเปลวไฟเป่าความร้อนเพื่อไล่เม็ดฟองอากาศในอิพ็อกซีเรซิ่น ปล่อยชิ้นงานไว้ประมาณ 10 ชั่วโมง จึงสามารถดำเนินการในชั้น (Layer) ต่อไป

จากรายละเอียดของกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานข้างต้น เป็นเพียงกระบวนการใน 1 ชั้น (Layer) เท่านั้น แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ภาพจักรวาลที่นำมาเป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์ผลงาน ผู้วิจัยกำหนดให้มีภาพทับซ้อนกัน 15 ชั้น (Layer) ซึ่งต้องดำเนินการตามกระบวนการต่าง ๆ วนไปจนกว่าจะครบชั้นบนสุด ซึ่งเป็นชั้นที่มีระยะที่ใกล้ที่สุด

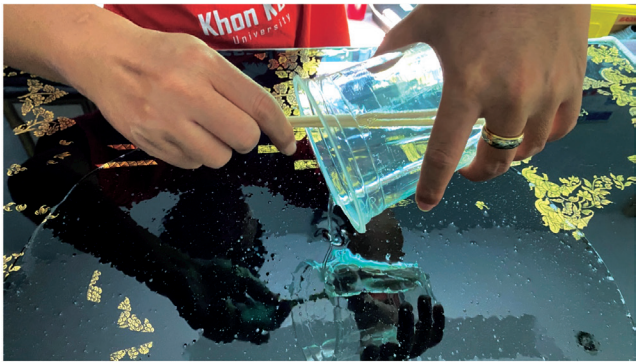

ภาพที่ 8 กระบวนการเคลือบอิพ็อกซีเรซิ่น

3. วิเคราะห์ผลงานที่ได้จากการสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ผลงานในแต่ละประเด็น จากผลงานสำเร็จในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ตามรายละเอียดในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

3.1 รูปแบบและลักษณะของผลงาน

จากผลงานสำเร็จที่ผู้วิจัยสร้างสรรค์ขึ้นด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ มีรายละเอียดบางส่วนที่แตกต่างไปจากภาพต้นแบบ เช่น รายละเอียดภายในภาพหรือลวดลายประดับ ภาพที่จัดวางไว้กึ่งกลางของพื้นที่ แตกต่างจากภาพต้นแบบ เนื่องจากภาพต้นแบบเป็นภาพที่ประดับบนบานประตูทั้งสองของตู้ จึงมีเส้นกึ่งกลางที่แบ่งแยกบานประตูทั้งสองออกจากกัน รวมทั้งบริเวณที่เป็นอุปกรณ์ปิดเปิดบานประตูของตู้ที่เป็นประติมากรรมโลหะรูปกินรี ในส่วนนี้จึงไม่เห็นรายละเอียดที่ถูกปิดทับ รวมไปถึงบางตำแหน่งที่ภาพเดิมชำรุดลบเลือนด้วย ฯลฯ สาเหตุที่ส่งผลทำให้ผลงานมีรูปแบบที่ต่างออกไปจากต้นแบบ เพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ในการสร้างสรรค์ผลงานเป็นหลัก โดยผู้วิจัยไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการคัดลอกผลงานที่ต้องสร้างให้เหมือนกับงานต้นแบบทั้งหมด แต่สร้างสรรค์ขึ้นโดยนำภาพต้นแบบมาเป็นแรงบันดาลใจ และปรับให้เหมาะสมกับเทคนิคการสร้างสรรค์ลายรดน้ำแบบสามมิติเท่านั้น

ลักษณะของผลงานสำเร็จเป็นภาพจักรวาลที่แสดงออกถึงมิติ มุมมองที่แตกต่างจากภาพต้นแบบอย่างชัดเจน เป็นผลงานศิลปะประเภทจิตรกรรมที่อยู่บนพื้นระนาบ มีขนาด 101X70 เซนติเมตร และมีความหนาของผลงาน 7.5 เซนติเมตร โครงสร้างทำด้วยไม้อัดและไม้ตีโครง ใช้แผ่นทองคำเปลวแท้และเคลือบด้วยอิพ็อกซีเรซิ่น

3.2 ระยะ มุมมอง และมิติของผลงาน

ภาพจักรวาลที่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ เมื่อเปรียบเทียบกับภาพต้นแบบ จะพบว่า ภาพแต่ละส่วนแสดงออกถึงระยะใกล้ กลาง ไกล มีมุมมองที่สามารถมองได้มากกว่าทางด้านหน้า โดยแต่ละมุมมองจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน รวมไปถึงมิติของภาพแต่ละส่วน มีลักษณะเป็นงาน 3 มิติ ซึ่งแตกต่างจากภาพต้นแบบที่เป็นงาน 2 มิติที่มีลักษณะแบนราบทั้งภาพ

ภาพที่ 9 ผลงานสำเร็จ

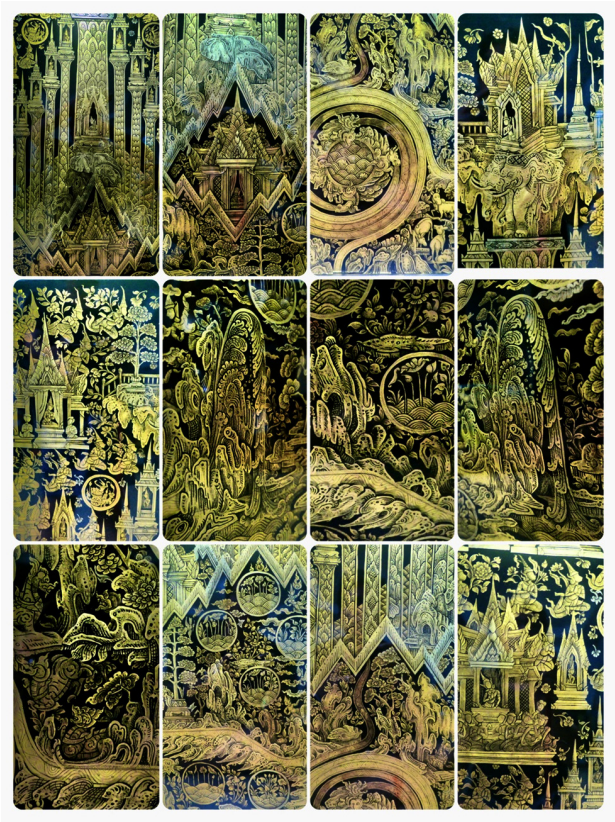

ภาพที่ 10 มุมมองต่าง ๆ ของภาพ

3.3 ความคงทนของผลงาน

ผลงานสำเร็จที่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ สามารถสัมผัส เช็ดถูด้วยผ้าได้โดยตรง โดยไม่ทำลายหรือสร้างความเสียหายให้กับเนื้อทองคำเปลว

3.4 เวลาและค่าใช้จ่าย

ผลงานสำเร็จชิ้นนี้ ใช้ระยะเวลาสร้างสรรค์ผลงานตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงผลงานสำเร็จ 3 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ – เดือนเมษายน พ.ศ. 2566 ซึ่งทำการกำหนดและแบ่งชั้น (Layer) จำนวน 15 ชั้น โดยมีค่าใช้จ่ายที่สำคัญ 2 ส่วน ได้แก่ แผ่นทองคำเปลวแท้ จำนวน 1,094 แผ่นและอิพ็อกซีเรซิ่นที่ทำการเคลือบพื้นผิว จำนวน 15 ชั้น สามารถพิจารณาได้ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงปริมาณการใช้แผ่นทองคำเปลวและอิพ็อกซีเรซิ่น

ชั้นที่	แผ่นทองคำเปลว (แผ่น)	อิพ็อกซีเรซิน (กรัม)
1	30	ส่วน A = 400 : ส่วน B = 200
2	36	ส่วน A = 400 : ส่วน B = 200
3	102	ส่วน A = 400 : ส่วน B = 200
4	163	ส่วน A = 400 : ส่วน B = 200
5	120	ส่วน A = 400 : ส่วน B = 200
6	127	ส่วน A = 400 : ส่วน B = 200
7	97	ส่วน A = 400 : ส่วน B = 200
8	102	ส่วน A = 400 : ส่วน B = 200
9	80	ส่วน A = 400 : ส่วน B = 200
10	77	ส่วน A = 400 : ส่วน B = 200
11	68	ส่วน A = 400 : ส่วน B = 200
12	32	ส่วน A = 400 : ส่วน B = 200
13	28	ส่วน A = 400 : ส่วน B = 200
14	22	ส่วน A = 400 : ส่วน B = 200
15	10	ส่วน A = 400 : ส่วน B = 200
รวม	**1,094 แผ่น**	**ส่วน A = 6,000 : ส่วน B = 3,000**

จากรายละเอียดในตารางข้างต้น จะพบว่า ปริมาณการใช้งานแผ่นทองคำเปลวแท้ในแต่ละชั้น (Layer) แตกต่างกัน เนื่องจากจำนวนภาพที่ปรากฏในแต่ละชั้น (Layer) ไม่เท่ากัน ส่วนอิพ็อกซีเรซิ่นในการเคลือบแต่ละชั้น (Layer) ใช้ปริมาณเท่ากันทั้งหมด เพื่อต้องการให้ความหนาของแต่ละชั้น (Layer) เสมอกัน และจะส่งผลต่อระยะการทับซ้อนของภาพในแต่ละระดับชั้น (Layer) ด้วย

3.5 ข้อจำกัด

จากผลงานสำเร็จที่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ ผู้วิจัยพบข้อจำกัด 3 ประเด็นใหญ่ ได้แก่

3.5.1. ชิ้นงานมีน้ำหนักมาก ซึ่งเป็นผลมาจากการเคลือบอิพ็อกซีเรซิ่นหลายชั้น

3.5.2. ใช้ระยะเวลาสร้างสรรค์ค่อนข้างมาก เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ในการสร้างระยะ มิติ ให้กับภาพ จึงต้องดำเนินการโดยแบ่งแยกเป็นหลายชั้น ในแต่ละชั้นมิได้เสร็จสิ้นในกระบวนการเดียว ต้องดำเนินการวนให้ครบทั้ง

สามกระบวนการ คือ กระบวนการศิลปะลายรดน้ำ กระบวนการวาดเส้นด้วยเครื่องมือปลายแหลม และกระบวนการเคลือบอิพ็อกซีเรซิ่น แตกต่างจากกระบวนการศิลปะลายรดน้ำแบบทั่วไปที่มีขั้นตอนที่เสร็จสิ้นในคราวเดียวเท่านั้น

3.5.3. พื้นผิวมีความเงาส่งผลต่อการบันทึกภาพ รวมไปถึงการมองรายละเอียดบางส่วนอาจเห็นเงาสะท้อนรบกวน ซึ่งเป็นผลมาจากคุณสมบัติของอิพ็อกซีเรซิ่นที่นำมาใช้เคลือบผลงาน

อภิปรายผล

การวิจัยเชิงสร้างสรรค์เรื่องนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษา วิจัย และได้ผลการวิจัยตามรายละเอียดที่นำเสนอ สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาภาพจักรวาลตามเนื้อเรื่องในวรรณกรรมไตรภูมิบนตู้พระไตรปิฎกสมัยอยุธยา ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

ภาพจักรวาลที่ประดับบนบานประตูของตู้พระไตรปิฎก สมัยอยุธยา ที่เก็บรักษาในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีตัวภาพและองค์ประกอบตรงกับเนื้อเรื่องในวรรณกรรมไตรภูมิที่กล่าวถึงภูมิต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 3 ภูมิใหญ่ ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรูปภูมิ ทั้งสามภูมิใหญ่นี้ยังถูกขยายความและบรรยายรายละเอียดออกเป็น 31 ภูมิย่อย มีทั้งแดนที่มีแต่ความทุกข์ คือ อบายภูมิทั้งสี่ ได้แก่ นรก เปรต อสูรกาย และสัตว์เดรัจฉาน และกล่าวถึงแดนที่มีความสุข คือ สวรรค์แต่ละระดับชั้น ส่วนองค์ประกอบที่ปรากฏในภาพจักรวาลบนบานประตูของตู้หลังนี้แสดงภาพเพียงบางส่วน เช่น เขาพระสุเมรุที่จัดวางไว้กึ่งกลางของพื้นที่บานประตูทั้งสอง สัตตบริภัณฑ์ทั้งเจ็ดที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ ส่วนบนเป็นภาพที่แสดงถึงหมู่วิมานที่ลอยในอากาศ เป็นสัญลักษณ์ที่หมายความถึง สวรรค์และพรหมแต่ละชั้น ส่วนตอนกลางของพื้นที่ทั้งขอบบานด้านซ้ายและขวาแสดงภาพกษัตริย์ หรือมหาจักรพรรดิ ส่วนตอนล่างเป็นภาพที่แสดงถึงป่าหิมพานต์ จากรายละเอียดที่กล่าวมาจะพบว่า ภาพจักรวาลบนบานประตูของตู้หลังนี้ มีองค์ประกอบไม่ครบถ้วนตามเนื้อเรื่องในวรรณกรรม โดยส่วนใหญ่นำเสนอสุคติภูมิหรือแดนแห่งความสุข แต่ปรากฏทุคติภูมิเพียงบางส่วน คือ เหล่าสัตว์ในป่าหิมพานต์เท่านั้น ลักษณะเช่นนี้มีความแตกต่างจากสื่อบางประเภท เช่น สมุดภาพไตรภูมิที่ปรากฏภาพทั้งสุคติภูมิและทุคติภูมิ ส่วนจิตรกรรมฝาผนังมีทั้งที่แสดงเพียงภาพสุคติภูมิ หรือแสดงทั้งภาพสุคติภูมิและทุคติภูมิในฝาผนังเดียวกัน แต่ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ล้วนแสดงภาพเพียงบางส่วน ไม่สามารถนำเสนอได้จบครบทั้งวรรณกรรม ทั้งนี้เป็นผลมาจากขนาด พื้นที่ของสื่อแต่ละประเภท รวมทั้งจุดประสงค์ในการนำเสนอของผู้สร้างเป็นหลัก ซึ่งตรงกับผล

การศึกษาของ (ณมน พงศกรปภัส, 2548) ที่กล่าวว่า ลักษณะของสื่อแต่ละประเภทที่นำเสนอเรื่องราวในวรรณกรรมไตรภูมิจะมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพื้นที่ของสื่อว่ามีขนาดมากน้อยต่างกันเพียงใด

ส่วนความชำรุดและลบเลือนของภาพจักรวาลบนบานประตูของตู้หลังนี้ ส่งผลให้ภาพบางส่วนเสียหายจนไม่สามารถใช้เป็นต้นแบบได้ทั้งหมด ผู้วิจัยทำการเพิ่มเติมรายละเอียดจนครบถ้วน โดยยึดเนื้อหาในวรรณกรรมไตรภูมิเป็นหลัก ภาพบางส่วนทำการเปรียบเทียบกับภาพที่ปรากฏในสมุดภาพไตรภูมิ สมัยอยุธยา เพื่อเทียบเคียงและคัดเลือกรูปลักษณะให้ใกล้เคียงมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้สามารถนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติได้อย่างเหมาะสม

2. สร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติจากภาพจักรวาล

การสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติจากภาพจักรวาล ผู้วิจัยนำภาพต้นแบบมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยใช้เทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติที่ผู้วิจัยคิดค้นขึ้น ประกอบด้วยกระบวนการหลัก 3 ส่วน ได้แก่ 1. กระบวนการศิลปะลายรดน้ำ เป็นขั้นตอนการสร้างภาพลายทองด้วยการเขียนน้ำยาหรดาล เพื่อป้องกันแผ่นทองคำเปลวติดในส่วนที่ไม่ต้องการ จากนั้นจึงปิดทองและรดด้วยน้ำสะอาด จะปรากฏภาพลายทองบนพื้นผิวสีดำ โดยเทคนิคนี้เป็นวิธีการที่ช่างไทยโบราณคิดค้นขึ้น ดำเนินการสร้างสรรค์และถ่ายทอดมาอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นผลงานลายรดน้ำหลายลักษณะ โดยภาพจักรวาลที่ประดับบนบานประตูของตู้พระไตรปิฎกหลังนี้ใช้เทคนิคลายรดน้ำ ลักษณะของผลงานแสดงรายละเอียดของภาพและลวดลายอย่างงานจิตรกรรม คือ เป็นภาพ 2 มิติ เป็นการเขียนด้วยเส้นที่ราบเรียบ ไม่มีการแสดงน้ำหนัก แสงและเงา ที่จะทำให้มองเห็นเป็นภาพ 3 มิติ อีกทั้งการใช้แผ่นทองคำเปลวแท้ปิดประดับเป็นภาพยังมีความบอบบางไม่คงทนต่อการสัมผัส จึงทำให้ภาพที่สร้างขึ้นด้วยเทคนิคลายรดน้ำมักชำรุดและลบเลือน 2. กระบวนการวาดเส้นด้วยเครื่องมือปลายแหลม เป็นเทคนิคที่จะช่วยให้ภาพแสดงน้ำหนัก ความมืด ความสว่าง แสงและเงาได้ชัดเจนขึ้น หากเป็นผลงานลายรดน้ำโดยทั่วไปจะไม่มีการเขียนหรือขีดเส้นทับบนภาพลายทอง เนื่องจากทำให้ความสุกสว่างของเนื้อทองคำลดน้อยลง สีของทองคำจะเป็นสีเดียวเสมอกัน จึงไม่สามารถแบ่งแยกน้ำหนักความมืดและสว่างได้ ผลงานลายรดน้ำทั่วไปจึงมีลักษณะที่แบนราบเป็น 2 มิติ การวาดเส้นด้วยเครื่องมือปลายแหลมลงบนเนื้อทองคำ จึงเป็นการลดความสุกสว่างของทองคำบนภาพในส่วนที่ต้องการให้เกิดความลึกหรือหลบแสง และส่วนใดเป็นภาพที่อยู่ด้านบนหรือต้องการให้เกิดความนูน จะยังคงใช้ความสุกสว่างของเนื้อทองคำโดยไม่ต้องวาดเส้นลงไป น้ำหนักของภาพจึงมีความแตกต่างกันแม้จะใช้เพียงแผ่นทองคำเปลวสีเดียวกัน และเมื่อน้ำหนักของภาพลายทองแต่ละส่วนมีความแตกต่างกัน แสดงออกถึงระยะ ใกล้ กลาง ไกล จึงสามารถลดจำนวนชั้น (Layer)

ของการเคลือบอิพ็อกซีเรซิ่นลงได้ ซึ่งจะส่งผลดีต่อปริมาณการใช้อิพ็อกซีเรซิ่นและทำให้ผลงานมีน้ำหนักที่เบาขึ้น และ 3. กระบวนการเคลือบอิพ็อกซีเรซิ่น มีคุณสมบัติ 2 ประการ ได้แก่ 1. ทำให้ภาพแต่ละชั้น (Layer) แบ่งแยกจากกันอย่างชัดเจน แม้การวาดเส้นด้วยเครื่องมือปลายแหลม จะสามารถทำให้เกิดน้ำหนัก แสงและเงาของ แต่ละภาพได้ แต่การเคลือบอิพ็อกซีเรซิ่นในแต่ละชั้น (Layer) นั้น สามารถเสริมให้ภาพแต่ละส่วนเกิดการทับซ้อนกัน เกิดมุมมองที่หลากหลายมากขึ้น และ 2. ทำให้พื้นผิวมีความคงทนต่อการสัมผัส ด้วยคุณสมบัติของอิพ็อกซีเรซิ่นที่มีความทนทานต่อแรงกดทับค่อนข้างดี จึงมีการนำอิพ็อกซีเรซิ่นไปใช้ประโยชน์ในวงการอุตสาหกรรมหลายประเภท เช่น เคลือบพื้นผิวเครื่องเรือน เคลือบแผงวงจรไฟฟ้าหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (อนงค์นาฏ สมหวังธนโรจน์, 2562) เป็นต้น

3. วิเคราะห์ผลงานที่ได้จากการสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ

ผลงานสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ มีขนาด 101 x 70 เซนติเมตร มีน้ำหนัก 10 กิโลกรัม มีลักษณะที่แตกต่างจากภาพต้นแบบในบางส่วน เช่น รายละเอียดของภาพที่เพิ่มเติมขึ้นให้เหมาะกับการสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคนี้ เนื่องจากภาพจักรวาลที่เป็นต้นแบบประดับบนบานประตูของตู้พระไตรปิฎกเป็นภาพที่ใช้เทคนิคลายรดน้ำแบบทั่วไป มีองค์ประกอบบางส่วนที่เหมาะสมกับตู้ เช่น บานประตูทั้งสองบานที่แบ่งแยกออกจากกัน อุปกรณ์ปิดเปิดที่ติดอยู่บนบานประตูทั้งสอง รวมไปถึงภาพบางส่วนที่ลบเลือนและชำรุดเสียหาย ผู้วิจัยทำการเพิ่มเติมและปรับรายละเอียด เพื่อให้เหมาะสมที่จะนำมาสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แต่ยังคงรักษาโครงสร้างและองค์ประกอบหลักไว้ เพื่อให้ทราบถึงต้นแบบและแรงบันดาลใจในการวิจัยครั้งนี้ ความแตกต่างระหว่างผลงานสำเร็จและภาพต้นแบบ นอกจากด้านรูปแบบและรายละเอียดแล้ว ยังมีความต่างในด้านลักษณะของผลงาน โดยผลงานสำเร็จมีลักษณะเป็นภาพ 3 มิติอย่างชัดเจน พิจารณาได้จากการมองรายละเอียดในตำแหน่งต่าง ๆ สามารถมองได้หลายมุม โดยรายละเอียดของแต่ละมุมมองจะแตกต่างกัน แสดงถึงระยะใกล้ กลาง ไกลของแต่ละภาพ มีมิติความตื้น ลึกที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน เป็นผลมาจากกระบวนการวาดเส้นด้วยเครื่องมือปลายแหลมลงบนเนื้อทองคำเพื่อทำให้เกิดน้ำหนักที่แตกต่าง รวมทั้งการเคลือบอิพ็อกซีเรซิ่นที่ทำให้แต่ละภาพเกิดการทับซ้อนกัน แม้ผลงานสำเร็จจะมีลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แต่มีข้อจำกัดบางประการสำหรับผลงานที่ใช้เทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ คือ การเคลือบอิพ็อกซีเรซิ่นทับซ้อนกันหลายชั้น (Layer) ส่งผลทำให้ชิ้นงานมีน้ำหนักเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการติดตั้งผลงานเพื่อแสดงนิทรรศการ และต้องใช้ระยะเวลาในการสร้างสรรค์ผลงานเพิ่มขึ้นกว่าการสร้างสรรค์ลายรดน้ำโดยทั่วไป เนื่องจากต้องผ่านกระบวนการวาดเส้นด้วยเครื่องมือปลายแหลมและเคลือบอิพ็อกซีเรซิ่นในแต่ละชั้น (Layer) และอีกประการหนึ่ง คือ ความเงาของอิพ็อกซีเรซิ่น

ทำให้พื้นผิวของผลงานเกิดเงาสะท้อน ส่งผลโดยตรงต่อการบันทึกภาพ จากข้อจำกัดข้างต้น ซึ่งบางประเด็นไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เช่น ประเด็นด้านน้ำหนักของชิ้นงานที่มาก เนื่องจากการเคลือบอิพ็อกซีเรซิ่นหลายชั้น (Layer) หากมีการนำผลงานไปติดตั้งเพื่อจัดแสดงควรจัดวางกับขาตั้งที่มีความแข็งแรง รวมถึงการใช้ระยะเวลาค่อนข้างนานสำหรับการสร้างสรรค์ผลงาน เพราะจำเป็นต้องดำเนินการตามขั้นตอนอย่างครบถ้วน จึงจะได้ผลงานตามวัตถุประสงค์ ส่วนประเด็นด้านการบันทึกภาพผลงานที่มีพื้นผิวเงาและสะท้อนแสง ผู้วิจัยแก้ปัญหาโดยการจัดวางผลงานในตำแหน่งที่ปกคลุมด้วยกระดาษสีดำโดยรอบบริเวณ รวมทั้งด้านหน้าที่ตรงข้ามกับผลงาน เพื่อลดเงาสะท้อนให้น้อยลง แต่ภาพที่บันทึกได้จะไม่สมจริงเมื่อเทียบกับการมองด้วยสายตาที่สามารถมองเห็นรายละเอียด มิติ ระยะของแต่ละภาพ แต่ละชั้น (Layer) ความตื้นลึกของภาพ รวมทั้งมองเห็นได้หลายมุมมากกว่า

ข้อเสนอแนะ

1. ในการวิจัยครั้งต่อไป อาจมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของภาพจักรวาลให้เป็นเอกลักษณ์และร่วมสมัยมากขึ้น แต่ยังคงใช้เทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติ

2. หากผู้สนใจมีความต้องการนำเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติไปปรับใช้กับการสร้างสรรค์ผลงานโดยเฉพาะงานประเภทจิตรกรรม ควรทดลองกับผลงานขนาดเล็กให้เข้าใจในวัสดุก่อนการสร้างสรรค์ผลงานจริง เพื่อลดความผิดพลาดไม่ให้สูญเสียงบประมาณและเวลามากจนเกินไป

สรุป

การวิจัยเชิงสร้างสรรค์ (Creative research) ครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเทคนิคลายรดน้ำแบบสามมิติที่คิดค้นและศึกษา ทดลอง จนได้ผลเป็นอย่างดี มาใช้เพื่อสร้างสรรค์ภาพจักรวาลในลักษณะใหม่ มีความร่วมสมัย ทั้งมีความคงทนกว่าเทคนิคดั้งเดิม ทั้งนี้หากมีผู้สนใจนำเทคนิควิธีการลายรดน้ำแบบสามมิติไปปรับใช้ จะส่งผลดีต่อวงการศิลปะเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะศิลปะไทยได้พัฒนารูปแบบ ลักษณะงาน และเทคนิควิธีการอย่างใหม่ เกิดพลวัตที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพวัฒนธรรมในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2545). *ความรู้ทั่วไปในงานช่างศิลป์ไทย.* รุ่งศิลป์การพิมพ์.

โชติ กัลยาณมิตร. (2548). *พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะเกี่ยวเนื่อง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เมืองโบราณ.

ณัฏฐภัทร จันทวิช. (2549). ของชิ้นเอกในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ: ตู้พระธรรมลายรดน้ำภาพไตรภูมิ. ศิลปากร, *49*(2), 109-117.

ณมน พงศกรปภัส. (2548). *จิตรกรรมฝาผนังภาพไตรภูมิอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี : ความสัมพันธ์ด้านรูปแบบและเนื้อหากับสมุดภาพไตรภูมิสมัยอยุธยา เลขที่ 6* [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระญาลิไทย. (2515). *ไตรภูมิพระร่วง.* คลังวิทยา.

สมชาติ มณีโชติ. (2529). *จิตรกรรมไทย.* โอเดียนสโตร์.

เสถียรโกเศศ. (2544). *เล่าเรื่องในไตรภูมิ.* ศยาม.

อนงค์นาฏ สมหวังธนโรจน์. (2562). *เรซินอิพ็อกซี สำหรับชุดประกอบไมโครอิเล็กทรอนิกส์บนแผงวงจรยืดหยุ่น.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.